

Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçi Demokratik Davranışlarının İncelenmesi *

Parlak, Demet¹ <https://orcid.org/0009-0001-9041-0438>

Gündoğdu, Kerim² <https://orcid.org/0000-0003-4809-3405>

Öz

Gönderi tarihi:

24.01.2025

Kabul tarihi:

21.04.2025

Key Words

*Classroom
democracy,
democratic teacher
behaviors,
democratic values,
classroom teachers*

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin sınıf içi demokratik davranışlarını etkileyen faktörleri tespit etmek amaçlanmıştır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde resmi okullarda görev yapan ve çalışmaya katılmak için gönüllü olan sınıf öğretmenlerine, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bir Google çevrim içi form aracılığı ile ulaşılmıştır. Bu betimsel tarama çalışmasında Kesici vd. (2017) tarafından geliştirilen 'Öğretmenlerin Sınıf İçi Demokratik Davranışları Ölçeği' aracılığıyla veri toplanmıştır. Ölçekten elde edilen veriler parametrik testler yoluyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, sınıf öğretmenlerinin, sınıf içi demokratik davranış algılarına yönelik oldukça yüksek puanlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin ölçeğe verdikleri cevaplardan elde edilen puanlar, cinsiyete, mezun olunan fakülte ve hizmet yılına göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Ayrıca, sınıf içinde demokratik davranışları etkileyen unsurları saptamak amacıyla da açık uçlu bir soru formun sonuna eklenmiştir. Öğretmenlerin açık uçlu soruda en çok vurguladığı sınıf içi demokratik davranışlardan elde edilen veriler sıklık analizine tabi tutulmuş ve 10 farklı alt tema oluşmuştur. Buna göre öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarını etkileyen faktörler en çok vurgulananlardan en aza doğru sıralaması 'öğretmenin kişiliği, öğrenci kaynaklı faktörler, öğretmenin mesleki yeterliği, öğretmenin demokrasi bilinci, çevresel faktörler, öğrenciye verilen değer, eğitim sistemi ve fiziksel koşullar, öğretmenin kişisel sıkıntıları, öğretmen özellikleri ve geçmiş yaşantıları, sınıf atmosferi' şeklindedir.

An Investigation of Primary School Teachers' Democratic Behaviors in the Classroom

Abstract

Received

24.01.2025

Accepted

21.04.2025

Key Words

*Classroom
democracy,
democratic teacher
behaviors,
democratic values,
classroom teachers*

In this study, it was aimed to determine the factors affecting classroom teachers' democratic behaviors in the classroom. Due to the pandemic, classroom teachers working in various regions of Turkey, working in public schools, who volunteered to participate in the study were reached via Google form. In this survey study, the 'Teachers' Democratic Behaviors in Classroom Scale' developed by Kesici et al. (2017) was used. In addition, an open-ended question was asked at the end of the questionnaire to determine the factors affecting democratic behaviors in the classroom. The data obtained through the scale were analyzed through parametric tests. In the light of the data obtained, it was determined that classroom teachers had very high scores regarding their perceptions of democratic behavior in the classroom. In addition, it was determined that these perceptions of classroom teachers did not differ significantly according to gender, graduated faculty and years of service. In the analysis of the open-ended question, frequency analysis was applied and 10 sub-themes were derived from the most emphasized factors. The factors affecting teachers' democratic behaviors in the classroom are, from the most emphasized to the least emphasized, 'Teacher's Personality, Student-Related Factors, Teacher's Professional Competence, Teacher's Democracy Consciousness, Environmental Factors, Value Given to Students, Education System and Physical Conditions, Teacher's Personal Difficulties, Teacher Characteristics and Past Experiences, Classroom Atmosphere'.

¹ Demet Parlak, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye, kerim.gundogdu@adu.edu.tr

² Sorumlu yazar, Kerim Gündoğdu, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye, kerim.gundogdu@adu.edu.tr

GİRİŞ

John Dewey (1996), ilerici eğitimin temelini oluşturan düşünceleriyle, demokratik eğitim kavramına iki boyutlu bir çerçeveden bakmaktadır: Birincisi, eğitim süreçlerinin demokratik ilkeler doğrultusunda yapılandırılmasını; ikincisi ise demokrasinin, bireylerde aktif bir yaşam pratiği olarak içselleştirilmesini sağlayacak pedagojik bir hedef olmasını vurgular. Dewey'e göre demokrasi, salt kurumsal bir yapı değil, bireylerin öz-yeterlikle karar alma kapasitesini, eleştirel düşünme becerilerini ve karşılaştıkları sorunlara yaratıcı çözümler üretme cesaretini gerektiren dinamik bir yaşam biçimidir. Dewey, bu niteliklerin ancak demokratik bir eğitim ortamında gelişebileceğini, aynı zamanda eğitimin de ancak bu niteliklere sahip bireyler aracılığıyla toplumsal dönüşümü besleyebileceğini savunur. Bu karşılıklı ilişki, onun ifadesinde, eğitim ve demokrasinin birbirini var eden ve sürdüren iki olgu olduğunu ortaya koyar. Dolayısıyla Dewey'e göre, demokratik bir toplum inşası, eğitim sisteminin demokrasiyle bütünleşmesini; demokratik eğitim ise toplumun kolektif özgürleşme idealini besleyen bireyler yetiştirmeyi zorunlu kılar. Bu perspektif, iki kavramın epistemolojik ve pratik düzeyde ayrıştırılamaz bir bütün oluşturduğunu kanıtlamaktadır.

Demokrasi, tarihsel süreç boyunca varlığıyla veya yokluğuyla pek çok toplumu derinden etkilemiş ve onlara farklı deneyimler kazandırmış bir yönetim biçimi olagelmıştır. Held'e (2006, akt. Düger, 2017) göre, Yunanca kökenli 'demokrasi' kavramı, 'halk' anlamına gelen 'demos' ve 'iktidar' anlamına gelen 'kratos' kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir. Kavramsal açıdan demokrasi, 'halk hükümeti' olarak tanımlanmakta ve en yüksek otoritenin halkta olduğu, bu otoritenin doğrudan ya da temsili bir sistem aracılığıyla dolaylı olarak kullanıldığı bir yönetim biçimi olarak ifade edilmektedir (Öncül, 2000). Hotaman (2010), demokrasi kavramının iki temel perspektiften ele alındığını belirtmektedir. Yönetim biçimi açısından değerlendirildiğinde demokrasi, siyasal gücün halk egemenliğine dayalı bir şekilde kullanılması olarak tanımlanırken; toplumsal yaşam bağlamında ise bir yaşam felsefesi ve yaşam tarzı olarak görülmektedir. Bu bağlamda, demokrasiyi yalnızca siyasal bir sistem olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir değerler bütünü olarak ele almak gerekmektedir. Nitekim Ertürk (1993), demokrasinin bir yönetim biçimi olmanın ötesinde, bir yaşam anlayışı ve felsefesi ile iç içe geçmiş dinamikler doğrultusunda şekillendiğini ifade etmektedir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, demokrasi kavramı farklı perspektiflerden ele alınmakta ve çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Demokrasi doğası gereği çoğulculuğu ve farklı fikirlerin bir arada var olmasını teşvik ettiğinden, bu tür çeşitlilikler olağan karşılanmalıdır (Bakır, 2007). Demokratik bir sistemde farklı görüş ve bakış açılarının bulunması kaçınılmaz olup, bunlar hoşgörüyle değerlendirilmelidir. Bu açıdan demokrasilerde fikir ayrılıkları bir dengesizlik olarak değil, aksine bir zenginlik unsuru olarak kabul edilmelidir (Yeşil, 2002).

Antik Yunan filozofu Platon, Devlet adlı eserinde demokrasinin halk egemenliği temelinde şekillenmesi gerektiğini kabul etmekle birlikte, bu sistemin istikrarlı bir şekilde işleyebilmesi için toplumun felsefi ve ahlaki açıdan eğitilmiş bireylerden oluşmasının zorunlu olduğunu savunmuştur (Platon, MÖ 380/1992). Platon, eğitim eksikliği durumunda demokrasinin popülizm ve otoriterleşme riski taşıyacağını öne sürmüştür. Bu görüşü destekleyen Nietzsche, 'İnsanca, Pek İnsanca' adlı eserinde, eğitimsiz bireylerin kolektif karar alma süreçlerinde manipülasyona açık olduğunu ve özgür iradenin ancak eleştirel düşünce becerisiyle mümkün olabileceğini vurgulamıştır (Nietzsche, 1878/1996). Platon ve Nietzsche'nin bu perspektifleri, modern demokrasi teorilerinde de yankı bulmaktadır. Örneğin, Dahl (1998), demokrasinin temel koşullarından birinin vatandaşların bilgiye erişimi ve eleştirel analiz yeteneği olduğunu belirtir. Benzer şekilde, Nussbaum (2010), demokratik katılımın ancak insanları etik ve sosyal adalet konusunda eğiten bir sistemle sürdürülebileceğini savunur. Sen (1999) ise, eğitimin bireylere özgürlüklerini kullanma kapasitesi kazandırdığını ve bu olmadan demokratik kurumların işlevsiz kalacağını ileri sürer. Empirik araştırmalar da bu teorik çerçeveyi

desteklemektedir. Norris (2011), eğitim düzeyi yüksek toplumlarda siyasi katılımın ve demokratik kurumlara güvenin anlamlı ölçüde arttığını ortaya koyarken; Glaeser vd. (2007), eğitim ile demokratik istikrar arasında doğrusal bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır. Tarihsel örneklerde de görüldüğü üzere, eğitim eksikliği, demokratik gerileme ve otoriter rejimlerin yükselişiyle doğrudan ilişkilidir (Levitsky & Ziblatt, 2018).

Demokratik toplum inşasında, hem demokrasi eğitiminin içeriği hem de eğitim süreçlerinin demokratik ilkelere uygunluğu kritik rol oynar (Kuzgun, 2000). Ancak Şimşek (2000), eğitim sisteminin yapısal olarak demokratik olmaması durumunda, teorik demokrasi bilgisinin bile etkisiz kalacağını savunur. Ona göre, demokrasi bilincinin zayıflığının temel nedeni, bu kavramın bir yaşam biçimi olarak deneyimlenmemesidir. Öğrenciler, teorik aktarımdan ziyade, okul ortamında gözlemledikleri tutum ve ilişkiler aracılığıyla demokratik değerleri içselleştirir. Bu süreçte, birbiriyle ilişkili ancak kavramsal farklılıklar taşıyan demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim iki yaklaşım olarak öne çıkar. Karakütük'e (2001) göre demokrasi eğitimi, bireylere demokratik değerlerin aktarıldığı bir içerik odaklı süreçtir. Demokratik eğitim ise, eğitim sisteminin tüm paydaşları arasında eşitlik, adalet ve empatiye dayalı ilişkiler kurarak sürecin kendisini demokratikleştirmeyi hedefler. İlki ne öğretildiği, ikincisi nasıl öğretildiği ile ilişkilidir. Demokratik eğitim, öğretim yöntemlerinden okul yönetimine kadar tüm aşamalarda katılımcılık ve şeffaflık gerektirir. Bu ayrım, demokrasinin sadece eğitim programında değil, uygulamanın her boyutunda var olması gerektiğini ortaya koyar.

Eğitim kurumları, demokratik değerlerin teorik bilgiden öte yaşantısal olarak deneyimlendiği kritik alanlardır. Dewey (2007), demokrasi ve eğitim arasındaki simbiyotik ilişkiyi vurgulayarak, öğrenme sürecinin öğrenci merkezli, keşfe dayalı ve katılımcı olması gerektiğini savunur. Bu yaklaşım, geleneksel otoriter eğitim modellerinin aksine, öğrencilerin karar alma süreçlerine aktif katılımını (Gutmann, 1999; Kubow & Kiney, 2000), program tasarımında söz sahibi olmalarını (Apple & Beane, 2011) ve otantik değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasını (MacMath, 2008) temel alır. Demokratik eğitimin işlevselleşmesi, okuldaki tüm paydaşların (öğretmen, yönetici, aile) rollerinin yeniden tanımlanmasını gerektirir. Öğretmenlerin, otoriter figürler yerine rehberlik eden mentorlar olarak konumlanması (Dewey, 2007), öğrencilerin bireysel hedeflerini destekleyen esnek öğretim yöntemleri benimsemesi (Yeşil, 2004) ve okul yöneticilerinin demokratik liderlik nitelikleri taşıması (Bursalıoğlu, 1994) bu sürecin olmazsa olmazlarıdır. Ayrıca, ailelerin eğitim sürecine entegrasyonu (Dewey, 2010) ve sınıf içi ilişkilerin eşitlik, hoşgörü ve iş birliği üzerine kurulması (Akçay, 2006) demokratik kültürün içselleştirilmesini sağlar. Öğretmenlerin demokratik tutumları, bu sürecin başarısında belirleyicidir. Büyükkaragöz ve Kesici (1996), öğretmenlerin hoşgörülü, tarafsız ve katılımcı bir yaklaşım sergilemesinin, öğrencilerin özgüven ve sorumluluk bilinci kazanmasına yol açtığını belirtir. Benzer şekilde, Aydın (2000), öğretmenlerin düşünsel olgunluk ve farklı görüşlere açıklık gibi niteliklerinin, demokratik değerlerin aktarımında kilit rol oynadığını vurgular. Demokratik sınıf ortamları, öğrencilerin pasif alıcılar değil, aktif katılımcılar olarak yetişmesine imkân tanır (Van Sicle, 1983, akt. İpek, 2003).

Sonuç olarak, demokratik eğitim, eğitim programlarının ötesinde bir yaşam pratiği olarak okulun tüm katmanlarına nüfuz etmeli ve bireylerin toplumsal yaşamda demokratik refleksler geliştirmesini sağlamalıdır. Öğretmenler yalnızca akademik bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişiminde etkili olan rehberlerdir. Öğrenciler, öğretmenlerini rol model olarak görme eğiliminde olduğundan, öğretmenlerin demokratik değerleri ne kadar benimsediği ve bu değerleri nasıl aktardığının, onların ilerleyen yaşamlarında demokrasi anlayışını geliştirmeleri açısından büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Eğitim sürecinde öğretmenlerin başarısı, yalnızca mesleki yeterlikleriyle değil, aynı zamanda demokratik tutum ve davranışlarıyla da yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Sınıf

öğretmenleri, çocukların bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişiminde temel bir rol üstlenir. Öğrencilerin okul yaşamına ilişkin ilk izlenimlerini oluşturan sınıf öğretmenleri, çocukların öğrenmeye yönelik tutumlarının, öz yeterlik inançlarının ve akademik benlik algılarının şekillenmesinde belirleyici bir etkidir. Ayrıca sınıf içi etkileşimler ve öğretmenin rehberliği, çocukların demokrasi anlayışlarını etkilemekte, sosyal ilişkiler kurmalarına ve duygusal olarak güvenli bir sosyal ortamı deneyimlemelerine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, sınıf öğretmenlerinin çocukla kurduğu demokratik etkileşimin doğası, öğrencinin eğitim sürecine katılımını ve tutum geliştirmesini doğrudan etkileyen kritik bir faktördür. Bu çalışmada, farklı bölgelerde görev yapan sınıf öğretmenlerinin kendilerini ne derece demokratik algıladıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, resmi okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, sınıf içindeki demokratik davranışlarını kendi deneyimleri çerçevesinde incelemek ve bu davranışlarını şekillendiren faktörleri belirlemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi demokratik davranış algıları cinsiyet, mezun oldukları eğitim kurumu ve mesleki kıdem yılı değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Sınıf öğretmenlerinin sınıf içindeki demokratik davranışlarını etkileyen faktörler nelerdir ve bu faktörler hangi düzeyde önem taşımaktadır?

YÖNTEM

Çalışma, nicel-betimsel kapsamda genel tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modelleri, incelenen birey, olay veya nesneyi mevcut koşullar altında olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan ve herhangi bir değişiklik yapmayı hedeflemeyen araştırma türleridir. Genel tarama yöntemi, geniş bir evrende yer alan çok sayıda öğeyi kapsayarak, evrenin tamamı ya da belirli bir örneklem üzerinden genelleme yapmayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Büyüköztürk, 2012; Karasar, 2014). Araştırmanın bağımlı değişkeni, sınıf öğretmenlerinin sınıf içindeki demokratik davranışlarıdır. Bağımsız değişkenler ise öğretmenlerin cinsiyeti, mezun oldukları fakülte ve mesleki deneyim yılı olarak belirlenmiştir.

Örneklem

Araştırmanın yürütüldüğü dönem, COVID-19 pandemisinin son evresine denk geldiğinden, öğretmenlere doğrudan ve yüz yüze erişim sürecinde çeşitli kısıtlılıklar yaşanmıştır. Bu durum, veri toplama sürecinde esnek ve erişilebilir yöntemlerin tercih edilmesini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda, olasılığa dayalı olmayan uygun örnekleme yöntemi benimsenmiş ve veri toplama aracı, araştırmacıların erişim sağlayabildiği öğretmen gruplarına çevrim içi bağlantı aracılığıyla ulaştırılmıştır. Katılımcı sayısının artırılması ve farklı öğretmen gruplarına ulaşılabilmesi amacıyla, örnekleme sürecinde kartopu örnekleme tekniğinden de yararlanıldığı söylenebilir (Büyüköztürk, 2012; Yıldırım & Şimşek, 2021). Araştırmanın örneklemini, Google Form üzerinden gönüllü olarak katılım sağlayan toplam 191 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve Veri Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kesici vd. (2017) tarafından geliştirilen ‘Öğretmenlerin Sınıf İçi Demokratik Davranışları Ölçeği’ kullanılmıştır. Öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarını belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından beşli olarak derecelendirilmiş likert tipinde bir ölçek geliştirilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucu varyansın %30’nu açıklayan, 16 maddeden oluşan tek boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .837 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten ayrı olarak, formun sonunda öğretmenlere

yöneltiren Sizce öğretmenlerin sınıf içindeki demokratik davranışlarını etkileyen en önemli beş faktör nedir? Lütfen önemine göre bunları sıralayınız şeklindeki açık uçlu soru aracılığıyla öğretmenlerden sınıf içi deneyimlerine uygun yanıt vermeleri istenmiştir. Böylece ölçme aracındaki işaretlemeleri ile kendi deneyimleri arasındaki ilişki araştırmaya çalışılmıştır.

Veri Analizi

Çalışmadan elde edilen bulguların analizinde aritmetik ortalama ve standart sapmanın yanında; cinsiyet ve mezun olunan kurum bağımsız değişkenleri üzerinde t- testi, öğretmenlerin kıdemi üzerinde de tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

191 öğretmenin sınıf içi demokratik davranış algılarına ilişkin ölçek maddelerine verdikleri cevapların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Ölçek Maddelerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Madde	X	S.S.	Düzey
1-(16) Sınıf başkan ve yardımcısını seçimle belirlerim.	4.78	.566	5
2-(6) Sınav sonuçlarına yapılan itirazları dikkate alırım.	4.77	.488	5
3-(8) Öğrencilerin söz hakkı isteyip konuşmaları konusunda onları cesaretlendiririm.	4.77	.419	5
4-(2) Sınavlarda objektif davranırım.	4.74	.484	5
5-(3) Öğrencilerin düşüncelerine değer veririm.	4.71	.468	5
6-(4) Öğrencilere sınavları ile ilgili dönüt veririm.	4.71	.511	5
7-(12) Derslerde her öğrenciye söz hakkı veririm.	4.69	.509	5
8-(1) Öğrencileri sınıfta küçük düşürecek söz ve davranışlardan kaçınırım.	4.65	.793	5
9-(7) Öğrencilerimin isteklerini yerine getiremediğim durumlarda nedenini açıklarım.	4.64	.533	5
10-(14) Öğrenci ile ilgili vereceğim kararlarda empatik davranırım.	4.60	.570	5
11-(11) Öğrenciler derste anlamadıkları konuları bana çok rahat bir şekilde sorarlar.	4.58	.574	5
12-(15) Derse geç girdiğimde öğrencilere gerekçesini açıklarım.	4.58	.691	5
13-(5) Dersin işleniş ile ilgili öğrencilerden dönüt alırım.	4.36	.704	5
14-(13) Öğrenciler ders dışındaki problemlerini benimle rahatlıkla paylaşırlar.	4.34	.628	5
15-(9) Sosyal kulüplere öğrenci seçerken öğrencilerin isteğini dikkate alırım.	4.25	.781	5
16-(10) Dersin işleniş ile ilgili konularda öğrencilerden gelen talepleri değerlendiririm	4.19	.751	4
Toplam	4.585	.591	5

**Parantez içindeki sayılar, maddelerin ölçekteki orijinal sırasını göstermektedir.*

Tablo 1’den anlaşılacağı üzere, öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışları puan ortalaması 4,585 olarak saptanmıştır. Bu puan 5 düzeyine karşılık gelmektedir. Diğer bir deyişle, sınıf öğretmenleri sınıf içi demokratik davranışlara sahip olduklarını düşünmektedir. Puanların standart sapması .591 olarak bulunmuştur. Sınıf öğretmenlerin ölçeğe verdikleri cevaplar içinde en yüksek ortalamanın 4.78 puan ile 16 nolu Sınıf başkan ve yardımcısını seçimle belirlerim maddesi olduğu; en düşük ortalamanın ise 4.19 puan ile 10 nolu Dersin işleniş ile ilgili konularda öğrencilerden gelen talepleri değerlendiririm. maddesi olduğu görülmektedir. Verilen cevaplar dikkate alınarak yapılan çeşitli değişkenlere yönelik t-testi analizi sonucuna göre, öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranış algı puan ortalamaları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı değildir ($t = 1.49, p > .01$). Aynı zamanda mezun olunan eğitim kurumu (eğitim fakültesi-diğer) değişkenine göre demokratik davranış algı puan ortalamaları da

istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir ($t = 0.87, p > .01$). Buna ek olarak öğretmenlerde kıdem (deneyim) arttıkça öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranış puanları da istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F = 0.177, p > .01$).

Öğretmenlerin Sınıf İçi Demokratik Davranışlarını Etkileyen Faktörler

‘Sınıf içi demokratik davranışlarınızı etkileyen beş etkenin’ sorulduğu ve bunların önem sıralamasının yapılmasının istendiği bu bölümde öğretmenlerin verdikleri cevaplar frekanslar halinde sıralanmış ve Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Öğretmenlerin Sınıf İçi Demokratik Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Kategori	f
Öğretmenin kişiliği	102
Öğrenci kaynaklı faktörler	81
Öğretmenin mesleki yeterliği	67
Öğretmenin demokrasi bilinci	59
Çevresel faktörler	57
Öğrenciye verilen değer	46
Eğitim sistemi ve fiziksel koşullar	35
Öğretmenin kişisel sıkıntıları	24
Öğretmen özellikleri ve geçmiş yaşantıları	20
Sınıf atmosferi	18

Katılımcılara, öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarını etkileyen en önemli beş hususu belirtmesi ve bunları önem sırasına göre sıralaması istenmiştir. 187 öğretmenin demokratik davranışlarını etkileyen faktörler hakkında görüş bildirdiği, dört katılımcının ise bilgi vermediği görülmüştür. Görüşlerden *öğretmenin kişiliği* ön plana çıkarken; *sınıf atmosferi* ise öğretmenlerce en az üzerinde durulan husus olmuştur.

Öğretmenin Kişiliği boyutunda en çok üzerinde durulan konu öğretmenin *adalet anlayışı* olmuştur. Katılımcılar bunu genellikle ‘*adalet, eşitlik, adil olma, hakkaniyet, dürüstlük, ayrıcalık, objektiflik, ayrımcılık, tarafsızlık*’ gibi kavramlar üzerinden açıklamışlardır. Buna yönelik olarak katılımcılardan biri “*adaletli olmak isteme, herkese eşit mesafede olmak isteme*” şeklinde görüşünü ifade ederken; başka bir katılımcı bu görüşü destekler nitelikte “*öğrenci, cinsiyet ayrımı yapılmaması, ırk ayrımı yapılmaması, not verirken adil olmak*” gibi cevaplar vermiştir. Bu boyutta en az üzerinde durulan konu ise öğretmenin *empati yeteneği*dir. Katılımcılar bu konudaki görüşlerini *empati kurabilmek (öğrenciliğini unutmamak), karşısındakinin duygularını anlamaması, çocukların da bir dünyası olduğunu anlamak* şeklinde açıklamışlardır.

Öğrenci kaynaklı faktörler boyutunu incelendiğinde; en çok vurgulanan hususun öğrencinin *tutum ve davranışları* olduğu görülmektedir. Katılımcılar bu durumu *öğrencinin tutumu, öğrenci davranışı, öğrenci yaklaşımı* gibi kavramlarla ifade etmişlerdir. “*Öğrencilerin okula ve öğretmene karşı olan tutumları, öğrencilerin okula olan ilgileri, sınıf içi disiplin problemleri, öğrencilerin akran zorbalığı yapması*” şeklindeki örnek ifadeler bu kavramları desteklemektedir. *Öğrenci kaynaklı faktörler* boyutunda en çok dile getirilen ikinci husus öğrencinin *akademik başarı düzeyi*dir. Bu sırayı öğrencinin *kişisel özellikleri* takip etmektedir.

67 katılımcı, *öğretmenin mesleki yeterliğinin* öğretmenlerin demokratik davranışlarını etkilediği konusunda hemfikirdir. Bu boyutta en sık karşılaşılan kavramları, en çoktan en aza ‘*doğru mesleki yeterlik, formasyon bilgisi, sınıf yönetimi, aldığı eğitim, tecrübe, meslek sevgisi, mesleki etik ilkeleri*’ şeklinde sıralanmıştır. Katılımcıların belirttiği “*öğretmenlerin sınıf*

yönetimi konusunda kendini geliştirememesi; eğitimcilerin kitap okumama sorunu nedeniyle gelişim gösterememeleri; kişisel gelişim eksikliği; çocuk gelişimi konusunda kendini geliştirmesi” şeklindeki ifadeler öğretmenlerin kişisel gelişimlerinin demokratik davranışlar açısından önemini vurgulamaktadır.

Katılımcıların üzerinde durduğu diğer faktör ise öğretmenin demokrasi bilincidir. Bu boyutu ‘öğretmenin demokratik tutum ve davranışları ve öğretmenin demokrasiye bakış açısı’ olarak iki alt faktörde incelendiğinde, katılımcıların çoğu ‘bakış açısından çok, tutum ve davranışlar’ üzerinde durmuştur. Yine birçok katılımcının ifadelerinden elde edilen “kuralları öğrencilerle birlikte belirleme, kuralları oluştururken gerekçesi ile birlikte oluşturma, onlara demokratik davranarak örnek olmak isterler, sınıf içinde fikirlerini rahatlıkla söylemelerine izin vermek, seçimle sınıf başkanını seçme, birbirini eleştirebilme ve eleştirileri dikkate alma becerisini geliştirme, ders işlenişlerinde söz sahibi olmaları” şeklindeki kodlar öğretmenin olumlu davranışlarını vurgularken; birkaç katılımcı “açıklama yaparak otorite kaybı yaşayacaklarını düşünüyorlar, öğretmenin tutum ve davranışları (geleneksel, otoriter, ezberci öğretmen tutumları), zaman kaybı olur düşüncesi, öğrenciler şımarır düşüncesi” şeklinde görüş bildirerek, öğretmenin olumsuz veya antidemokratik davranışlarının kökeninin nedenleri üzerinde durmuştur.

Katılımcılar açısından öğretmenlerin demokratik davranışlarını etkileyen diğer bir etmen de çevresel faktörlerdir. Katılımcılardan biri bu etmeni açıklarken “çevresinde de aynı demokratik hassasiyeti görme isteğidir. Çevresindeki olumsuz davranışlar, ailede demokrasi hassasiyeti, okuldaki uygulamalar, çelişkili davranışlar demokratik davranışları etkiler” ifadesiyle bunun önemine dikkat çekmiştir. Bu boyutta, veli/öğrenci ebeveyni en çok vurgulanan kavramlar olup, bir katılımcının “velinin statüsündeki farklar öğretmenin demokratikliğini etkileyen en önemli faktördür” ifadesi bunu doğrular niteliktedir. veli/öğrenci ebeveyni boyutundan sonra en çok bahsedilen diğer konu okul yönetiminin tutumu olup, sosyal medya, televizyon en az vurgulanan boyut olmuştur.

Katılımcıların dile getirdiği bir diğer faktör ise öğrenciye verilen değer olmuştur. Katılımcıların bu konudaki görüşlerini yansıtan “öğretmenin öğrencilerine değer vermesi, öğrencileri sevmek ve saygı duymak, geleceğimizi onlara emanet edeceğiz emin ellere emanet etmek isterim, her çocuk özeldir mantığıyla yaklaşma, Onları öğrenci olarak değil birer insan olarak görürler” kodlarından anlaşıldığı üzere, öğrencilere verilen değerın önemine vurgu yapılarak, demokratik tutuma sahip bir öğretmende bulunması gereken özellikleri belirtmişlerdir.

Eğitim sistemi ve fiziksel koşullar, katılımcılar tarafından ifade edilen bir diğer faktördür. Bu boyuttaki iki alt boyuttan fiziksel koşullar (sınıf mevcudu, birleştirilmiş sınıf) katılımcıların en çok dile getirdiği konu olup; eğitim sistemi (zaman, program [müfredat] yoğunluğu, esneklik) ise katılımcıların daha az değindiği husus olmuştur. “Eğitim programının esnek olmaması, eğitimin genel sürecinde öğretmenlerin görüşlerinin alınmaması; özellikle birleştirilmiş sınıflarda zaman problemi ciddi bir olumsuz etken olduğu için program yetiştin yanılgısıyla demokratik ortamları oluşturma konusunda eksiklikler olması; çocukların tercihini yerine getirecek kadar zamana sahip olma” şeklindeki öğretmenlerin dile getirdiği çoklu ifadeler eğitim sisteminin demokratik davranışlar üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

Öğretmenin kişisel sıkıntıları öğretmenin demokratik tutumunu belirleyen bir diğer husus olarak görülmektedir. Katılımcıların da belirttiği gibi “öğretmenin motivasyonu, psikolojik durumu, ruh hali sağlığı, ekonomik durumu, ailesel sorunları” sınıf içi demokratik tavırlarını olumlu-olumsuz etkileyebilmektedir. Öğretmen özellikleri ve geçmiş yaşantıları katılımcıların görüş bildirdiği bir diğer konudur. Katılımcıların buna yönelik olarak “kültür, yaşantı biçimi, aileden öğrenilenler, demokratik bir ortamda yetişmesi, kendi ailesi ve öğretmenleriyle

geçmişteki iletişim biçimi” şeklindeki görüşlerine dayalı olarak, bu hususların sınıf içi demokrasi üzerinde etkili olduğunu düşünülebilir. Son olarak, bu bölümün ilk paragrafında belirtildiği üzere, öğretmenlerin demokratik tavırlarını belirleyen, katılımcıların üzerinde en az üzerinde durduğu konu *sınıf atmosferi* olması dikkat çekicidir. Buna göre sınıf atmosferini yansıtan *sınıf kuralları*, *sınıf içi güven ortamı* gibi alt etmenler katılımcılar açısından sınıf içindeki demokratik tutumlarını en az etkileyen faktörlerdir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada öğretmenlerin sınıf içindeki demokratik davranışlara ilişkin genel algılarının yüksek olduğu, özellikle öğretmenlerin demokratik tutumlar sergileme eğilimiyle, öğrencilerde demokrasi bilinci oluşturmada önemli bir rol üstlendiklerini belirttikleri görülmüştür. Araştırmanın bulguları, konuyla ilgili birçok çalışma (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; Güleç ve Balçık, 2009; Demirbolat, 1999; Kesici vd., 2017; Koç, 2008; Yalçın, 2007) sonucuya da örtüşmektedir. Bu bağlamda, demokratik bir öğretim ortamının oluşturulması, öğretmenlerin kişilik özelliklerinden, mesleki yeterliklerinden ve eğitimsel bilinçlerinden kaynaklanan ortak bir faktördür. Eğitimde demokrasinin önemini vurgulayan bu çalışmalar, öğretmenlerin öğrenciler üzerinde pozitif bir etki yarattığını ve demokratik değerlerin öğretim süreçlerine uyarlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışma odağıyla ilgili ulusal ve uluslararası alanyazın incelendiğinde araştırmaların çoğunlukla demokratik tutumlar ve sınıf içi uygulamalar; demografik değişkenler, öğrenci algıları ve uygulama engelleri gibi faktörlerle ilgili olduğunu göstermektedir. Bu araştırmaların sonuçlarıyla konu itibarıyla demokratik tutumlar, öğretmen davranışları ve eğitimdeki demokratik uygulamalar gibi benzer veya farklı açılardan ilgili alanyazına katkı sağlayan çalışmalar mevcuttur.) araştırmacılar da öğretmenlerin demokratik tutumlarının genelde pozitif olduğu, ancak uygulamalarda eksiklikler sergilenebileceği sonucuna ulaşan araştırmalar da (Karaçalı-Taze ve Aktın, 2019; Saracaloğlu vd., 2004) mevcuttur. Benzer şekilde demokratik tutumların teorik olarak aktarıldığı ve uygulamada etkili şekilde gerçekleşmediği sonucu da oldukça dikkat çekmiştir (Gündoğdu, 2004; Karaçalı-Taze ve Aktın, 2019; Özdemir ve Kuter, 2018). Bununla birlikte öğretmen adaylarının demokratik tutumları, genellikle daha yenilikçi ve esnek bir yaklaşımı temsil ettiği de belirtilmektedir (Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004).

Demokratik tutumların cinsiyet, eğitim durumu, kıdem gibi demografik değişkenlere göre farklılıklar gösteren araştırmalar da mevcuttur. Yurtseven (2003), Güleç ve Balçık (2009), Baltacı ve Aydın'ın (2019) çalışmaları, kadın öğretmenlerin daha demokratik tutumlar sergilediğini belirlemişken; Karaçalı-Taze ve Aktın (2019) ile Kesici vd. (2017) gibi araştırmacılar, demografik faktörlerin tutumlar üzerinde etkili olmadığını bulmuştur. Bu bulgular eldeki araştırma sonuçlarıyla tutarlıdır. Bununla birlikte, Özdaş vd.'nin (2014) araştırmasında kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha demokratik tutumlar sergilediği bulgusu ve öğretmenlerin kıdem sürelerinin demokratik tutumlarını etkileyebileceği tespiti dikkat çekicidir. Ayrıca, bu çalışmada öğretmenlerin mezun oldukları fakültelerin, demokratik davranışları üzerinde anlamlı bir fark yaratmadığı da tespit edilmiştir. Bu durum, Peker (2012) ve Şahin (2008)'in bulgularıyla paralellik gösterse de; Korkmaz (2013) bir araştırmasında eğitim fakültesi mezunlarının daha demokratik bir tutum sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Bu farklılıklar, çalışılan grup ve örneklem özelliklerinin farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir.

Bazı araştırmalarda (Çakmur, 2007; Yurtseven, 2003) belirli branşlardaki (resim, müzik, beden eğitimi vb.) öğretmenlerin daha yüksek demokratik tutumlar sergilediği sonucuna ulaşsa da; branş değişkeninin demokratik tutumlar üzerinde belirgin bir fark yaratmadığını gösteren çalışmalar da (Koç, 2008; Yalçın-Durmuş ve Demirtaş, 2009) bulunmaktadır.

Öğretmenlerin demokratik tutumları genellikle sınıf içindeki uygulamalara yansımaktadır. Stermann (1976) ve Kırdoğlu (2013) yaptıkları çalışmalarında öğretmenlerin demokratik ilkeleri sınıf ortamında uyguladığını belirtirken, öğrencilerin aynı kanıda olmadıkları bulgusunu paylaşmaktadır. Öğretmenlerin demokratik tutumlarının sınıf içi uygulamalarla örtüşmediği veya uygulamada sınırlı kaldığı sonucunu barındıran çalışmalar da bulunmaktadır (Karaçalı-Taze ve Aktın, 2019; Yağan, 2010). Yine benzer şekilde, çeşitli araştırmalar (Yalçın, 2007; Yalçın-Durmuş ve Demirtaş, 2009) öğretmenlerin kendilerini demokratik olarak tanımladığı ancak öğrencilerin bu algıyı doğrulamadıklarını tespit etmiştir. Baessa et al. (2002) ile Thornberg ve Elvstrand (2012) yapmış oldukları çalışmalarda öğrencilerin öğretmenlerin demokratik tutumlarını genelde pasif bir şekilde algıladıklarını, ancak daha fazla katılım sağlanan sınıflarda bu algıların olumlu hale geldiği sonucuna ulaşmışlardır.

Bu araştırmanın bulguları, öğretmenlerin sınıf içindeki demokratik davranışlarını etkileyen önemli birkaç faktörü ortaya koymuştur. Katılımcılar, öğretmenlerin kişilik özelliklerinin ve mesleki yeterliklerinin demokratik davranış üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Gündoğdu (2004) ve Sadık ve Sarı'nın (2012) çalışmalarında da adalet, empati, objektiflik ve eşitlik gibi demokrasi açısından önemli bazı özelliklerin ön plana çıkması dikkate değer bulunmuştur. Bunun yanı sıra, Korkmaz'ın (2013) çalışmasında belirttiği üzere, öğrenci kaynaklı faktörlerden özellikle öğrencilerin tutumları ve akademik başarı düzeylerinin öğretmenin demokratik davranışlarını etkileyebilir. Sezer'in (2018) bir çalışmasında öğretmenlerin olumsuz demokratik davranışlarının öğrenciler üzerinde negatif etki yarattığı ve öğrenci-öğretmen iletişimini olumsuz yöne çevirdiği sonucu dikkat çekicidir. Bu bağlamda, öğretmenlerin demokratik tutumları ile öğrencilerin tutumlarının paralel yönde gelişimi arasındaki karşılıklı etkileşimin önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bu durum, Doğanay ve Sarı (2004), Gündoğdu (2004) ve Baessa et al. (2002) gibi araştırmacılar, yaptıkları çalışmalarda öğrenci katılımının demokratik değerlerin gelişiminde önemli bir rol oynadığı sonucuyla tutarlıdır. Ancak, bazı araştırmalar (Johar et al., 2017; Thornberg ve Elvstrand, 2012), öğrenci katılımının sınıf içerisinde genellikle öğretmen tutumları ve öğretim yöntemlerinde öğrenci merkezlik gibi sınırlı durumlarda mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

İçinde bulunulan sistem, içinde bulunulan fiziksel ortam ve farklı çevresel faktörler öğretmenlerin demokratik davranışlarına etki eden önemli değişkenler olarak alanyazında (Acat ve Uzunkol, 2010; Anılan ve Sarier, 2008; Aydın ve Çakıroğlu, 2010; Aykaç, 2007; Bulut, 2008; Çelikkaya vd., 2010; Gelbal ve Kelecioğlu, 2007; Güven, 2008; Özpolat vd., 2007; Pate-Bain et al 1992; Yapıcı ve Demirdelen, 2007) belirtilmektedir. Bunun yanında bazı araştırmalar (Gündoğdu, 2004; Sarı, 2007), okul kültürünün ve örtük programın demokratik değerlerin kazandırılmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte, örtük programın demokratik tutumların gelişmesinde bazen engelleyici bir etki yarattığı da gözlemlenmiştir (Nasırcı ve Sadık, 2016; Sarı, 2007). Eldeki araştırmada, okul idaresinin tutumu, veli tutumları ve fiziksel koşulların öğretmenin demokratik tutumlarını şekillendiren unsurlar arasında yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu durum, Korkmaz (2013) ile Özgan ve Aydın'ın (2010) çalışmalarında da vurgulanan okul-aile işbirliğinin gibi okul dışı faktörlerin de önemli olduğu sonucunu desteklemektedir.

Eğitim sisteminin ve okul ortamının öğretmenin demokratik değerleri üzerine etkisi ise vardır. Özellikle kalabalık sınıfların ve eğitim teknolojisi eksikliklerinin demokratik eğitim ortamları yaratılmasında engel oluşturabilmektedir. Korkmaz (2013) ve Tabak'ın (2017) gibi araştırmalarında eğitim sisteminin bu tür sınırlamaları ele alınmıştır. Genç (2006) ile Güleç ve Balçık (2009) gibi araştırmacılar, Eğitim fakültelerinden mezun olan öğretmenlerin demokratik tutumlarının daha yüksek olduğu ve belirli bir eğitim düzeyine sahip öğretmenlerin demokratik tutumlarının daha belirgin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu husus öğretmenlerin eğitim

düzeylerinin demokratik tutumlarla ilişkili olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bunun yanında öğretmenlerin sosyo-ekonomik durum ve okul türü değişkenlerine bağlı olarak demokratik tutumlarda önemli farklılıklar bulunmadığını bildiren çalışmalara da (Kontaş, Selçuk ve Polat, 2016; Teyin, 2009) rastlanmaktadır.

Birçok araştırma, demokratik sınıf uygulamalarını engelleyen çeşitli faktörlere dikkat çekilmiştir. Korkmaz (2013), Mullins (1997) ile Thornberg ve Elvstrand'ın (2012) yapmış oldukları çalışmalarda, öğrenme ortamındaki fiziksel altyapı eksiklikleri ve öğretmenlerin sınıf yönetimi sınırlılıklarının demokratik sınıf uygulamalarını engelleyen faktörler arasında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında, öğretmenlerin demokratik tutumlarını engelleyen faktörlerin çoğunlukla dışsal faktörler olduğuna işaret eden çalışmalar da (Korkmaz (2013; Mncube, 2009) bulunmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları eldeki araştırma sonuçlarıyla büyük oranda tutarlıdır.

Sonuç olarak, araştırma sonucunda öğretmenlerin sınıf içindeki demokratik davranışları etkileyen çok çeşitli faktör bulunduğunu düşündükleri görülmektedir. Yapılan çalışmalar, öğretmenlerin demokratik tutumlarının kendilerince genellikle yüksek olarak algılandığını, ancak bu tutumların her zaman öğrenme ortamındaki uygulamalara yansıtılmadığını göstermektedir. Demografik faktörler öğretmenlerin tutumlarını etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, bu çalışmada olduğu gibi, çoğu araştırma cinsiyet veya kıdem gibi öğretmen değişkenlerinin öğretmenlerin sınıf içindeki demokratik davranışlarla anlamlı bir ilişkisi olmadığını göstermektedir. Ayrıca, eğitim sistemi yapısı ve felsefesi, okul kültürü, öğrenci katılımı ve çevresel faktörler dahil pek çok değişkenin öğretmenlerin demokratik tutumları üzerinde etkili olduğu tespiti araştırmada ve ilgili alanyazında öne çıkmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ve varılan sonuç doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

Öneriler

1. Sınıf içi demokratik davranışlarını etkileyen en önemli unsur olarak öğretmenler, öğrenme ortamında düşünce özgürlüğünü ve öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri kazanmalarını destekleyecek bir öğrenme ortamı iklimi oluşturabilmelidir.
2. Eğitim fakültesi programları, öğretmen adaylarının demokratik tutum ve değerlerini besleyecek şekilde insan hak ve özgürlükleri konulu ders ve ders dışı etkinlikler düzenlenebilir.
4. Bu çalışma sadece devlet okullarında görev yapan sınıf öğretmenleriyle ve çevrim içi olarak yapılmıştır. Farklı çalışmalar diğer branş öğretmenleri, eğitim kademeleri, okul tipleri ve paydaşlar ile farklı değişkenleri dahil ederek yapılabilir.

Destek ve Teşekkür

Bu çalışma ilk yazarın aynı isimli tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiş ve hiçbir yerde yayımlanmamıştır.

Çatışma Beyanı

Çalışmada her iki yazar da ortak katkı sağlamıştır. Araştırmanın yazarları herhangi bir çıkar/çatışma beyanını olmadığını ifade eder.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından verinin analizine kadar olan tüm süreçte Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler başlığı altında belirtilen eylemlerden

hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. & Uzunkol, E. D. (2010). Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim programlarındaki değerlendirme sürecine ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 1-27.
- Akçay, T. (2006). *Eğitim denklemi*. Okumuş Adam Yayınları.
- Anılan, H. & Sarier, Y. (2008). Altıncı sınıf matematik öğretmenlerinin matematik dersi öğretim programının uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 128-141.
- Apple, W. M. & Beane, J. A. (2011). *Demokratik okullar*. Çev. Mediha Sarı. Dipnot Yayınları.
- Aydın, A. (2000). *Sınıf yönetimi*. Anı Yayıncılık.
- Aydın, S. & Çakıroğlu, J. (2010). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri: Ankara örneği. *İlköğretim Online*, 9(1), 301-315.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Baessa, Y., Chesterfield, R. & Ramos, T. (2002). Active learning and democratic behavior in Guatemalan rural primary schools. *Compare*, 32(2), 205-218.
- Bakır, A. A. (2007). *Sergiledikleri demokratik tutum ve davranışlar açısından ilköğretim okulu yöneticilerinin değerlendirilmesi (Malatya ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Baltacı, A., & Aydın, Y. (2019). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin demokratik tutumları. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(22), 58-78.
- Bulut, İ. (2008). Yeni ilköğretim programlarında öngörülen öğrenci merkezli uygulamalara ilişkin öğretmen görüşleri (Diyarbakır ili örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 56, 521-546.
- Bursalıoğlu, Z. (1994). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Pegem Akademi.
- Büyükkaragöz, S. & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokrasi tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 2(3), 353-365.
- Büyükdöztürk, Ş. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi
- Çakmur, E. (2007). *İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin sınıf-içi davranışlarının demokratiklik düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelikkaya, T., Karakuş, U. & Demirbaş, Ç. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme- değerlendirme araçlarını kullanma düzeyleri ve karşılaştıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 57-76.
- Dahl, R. A. (1998). On democracy. Yale University Press.
- Demirbolat, A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(18), 229-244.
- Demirbolat, D. A. O. (1999). Demokrasi ve demokratik eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(18), 229-244.
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve eğitim* (T. Yılmaz, Çev.). Ege Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 1916 yılında yayımlanmıştır)
- Dewey, J. (2007). *Deneyim ve eğitim* (S. Akıllı, Çev.). ODTÜ Yayıncılık. (Orijinal eser 1938 yılında yayımlanmıştır)
- Dewey, J. (2010). *Okul ve toplum* (H. A. Başman, Çev.). Pegem Akademi. (Orijinal eser 1899 yılında yayımlanmıştır)
- Doğanay, A. & Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39, 356-383.
- Düger, Y. (2017). *İnsan hakları açısından siyasal bir yönetim biçimi olarak demokrasinin irdelenmesi*. Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ertürk, S. (1993). *Diktacı tutum ve demokrasi*. Kültür Bakanlığı Demokrasi Klasikleri. MAS Matbaası.
- Gelbal, S. & Kelecioğlu, H. (2007). Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemleri hakkındaki yeterlik algıları ve karşılaştıkları sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 135-145.
- Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 171, 43-54.

- Glaeser, E. L., Ponzetto, G. A. M., & Shleifer, A. (2007). Why does democracy need education? *Journal of Economic Growth*, 12(2), 77-99. <https://doi.org/10.1007/s10887-007-9015-1>
- Gutmann, A. (1999). *Democratic education*. Princeton University Press.
- Güleç, S. & Balçık, E. G. (2009). An examination of democratic attitudes of primary school teachers. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy (BJSEP)*, 3(2), 173-194.
- Gündoğdu, K. (2004). *A case study on democracy and human rights education in an elementary school*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güven, M. (2008). *Okulöncesinde demokrasi eğitimi ve çocuk haklarında eğitim ortamları*. H. Deveci (ed.), *Okul öncesinde demokrasi eğitimi ve çocuk hakları* (ss. 93-118). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hotaman, D. (2010). Demokratik eğitim: demokratik bir eğitim programı. *Kuramsal EğitimBilim*, 3(1), 29-42.
- İpek, C. (2003). *Sınıf ortamında öğretmen*. Ömer Üre (Ed.). Sınıf Yönetimi. Mikro Yayınları.
- Johar, R., Patmawati, D. & Munzir, S. (2017). Students' perception of the implementation of democratic classroom in mathematics learning. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 104, 492.
- Karaçalı-Taze, H. & Aktın, K. (2019). Ortaokul öğretmenlerinin demokratik davranış eğilimleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 270-281.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim*. Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Kesici, A., Pesen, A. & Oral, B. (2017). Öğretmenlerin sınıf içi demokratik davranışlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(60), 34-45.
- Kıroğlu, K. (2013). Is my social studies teacher democratic? *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 50, 127-142.
- Koç, Y. (2008). *Beden eğitimi öğretmenlerinin demokratik tutumlarının belirlenmesi ve çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kontaş, H., Selçuk, H. E. & Polat, M. (2016). Ortaokul öğretmenlerinin demokratik tutumları ile öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 141-151.
- Korkmaz, H. E. (2013). *Okullarda demokratik eğitim ortamının gerçekleşmesine yönelik öğretmen algıları*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kubow, P. K. & Kinney, M. B. (2000). Fostering democracy in middle school classroom: Insights from a democratic institute in Hungary. *The Social Studies*, 91(6), 265-271.
- Kuzgun, Y. (2000). Eğitimde kendini gerçekleştirme. Ed. Ali Şimşek. *Sınıfta demokrasi*. Eğitim Sen Yayınları.
- Levitsky, S., & Ziblatt, D. (2018). *How democracies die*. Crown.
- MacMath, S. (2008). Implementing a democratic pedagogy in the classroom: Putting Dewey into practice. *Canadian Journal for New Scholars in Education*, 1(1), 1-12.
- Mncube, V. (2009). The perceptions of parents of their role in the democratic governance of schools in South Africa: Are they on board? *South African Journal of Education*, 29, 83-103.
- Mullins, S. L. (1997, November). *Images of democratic educators*. Paper presented at the annual meeting of the National Council for the Social Studies 77th, Cincinnati, Ohio.
- Nasırcı, H. & Sadık, F. (2016, Ekim). *İlkokul sınıf öğretmenlerinin demokrasi eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi*. 4. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi, Antalya.
- Nietzsche, F. (1996). *Human, all too human* (R. J. Hollingdale, Çev.). Cambridge University Press. (Orijinal çalışma 1878'de yayımlandı).
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi.
- Norris, P. (2011). *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.
- Nussbaum, M. C. (2010). Not for profit: Why democracy needs the humanities. Princeton University Press
- Özdaş, F., Ekinci, A. & Bindak, R. (2014). Öğretmenlerin demokrasiye ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 65-81.
- Özgan, H. & Aydın, Z. (2010). Okul-aile işbirliğine ilişkin yönetici, öğretmen ve veli görüşleri. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 1185-1187.
- Özdemir, Z. & Kuter, S. (2017, October). *Teachers' perceptions of implementation of democratic values in secondary schools*. 42nd ATEE annual conference proceedings, Dubrovnik, Croatia.
- Özpolat, A. R., Sezer, F., İşgör, İ. Y. & Sezer, M. (2007). Sınıf öğretmenlerinin yeni ilköğretim programına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 174, 206-212.
- Pate-Bain, H., Achilles, C. M., Boyd-Zaharis, J. & McKenna, B. (1992). Class size does make a difference. *The Phi Delta Kappan*, 74(3), 253-256.
- Peker, R. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin demokratik tutumları ile çocuk haklarına yönelik tutumlarının değerlendirilmesi (Manisa ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

- Platon. (1992). *Republic* (G. M. A. Grube, Çev.; C. D. C. Reeve, Rev.). Hackett Publishing. (Orijinal çalışma MÖ 380'de yayımlandı).
- Sadık, F. & Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 57-58.
- Saracaloğlu, A. S., Evin, İ. & Varol, S. R. (2004). A comparative research on the democratic attitudes of the teachers and the prospective teachers. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 4(2), 356-364.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek okul yaşam kalitesi ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Sezer, Ş. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi tutumlarının öğrencilerin gelişimi üzerindeki etkileri: Fenomenolojik bir çözümleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 534-549.
- Sterman, A. (1976). *Student perceptions of democratic/non-democratic teacher behavior*. Doktora Tezi, The University Of Arizona.
- Şahin, G. (2008). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin demokratik tutumları ile dogmatik düşünce biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili Anadolu Yakası örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, A. (2000). *Sınıfta demokrasi*. Eğitim Sen Yayınları.
- Tabak, B. Y. (2017). *Okullarda demokratik okul kültürüne ilişkin görüşlerin belirlenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Teyin, Z. (2009). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde çalışan öğretim elemanlarının demokratik tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Thornberg, R. & Elvstrand, H. (2012). Children's experiences of democracy, participation, and trust in school. *International Journal of Educational Research*, 53, 44-54.
- Yağan, S. & Yıldırım, A. (2010). Okul öncesi öğretmeni adaylarının demokrasiye ilişkin metaforları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 151-170.
- Yalçın, G. (2007). *Ortaöğretim öğretmenlerinin sınıf yönetiminde gösterdikleri davranışların demokratikliğine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri (Malatya ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Yalçın-Durmuş, G. & Demirtaş, H. (2009). Genel lise öğretmenlerinin sınıf yönetiminde gösterdikleri davranışların demokratikliğine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 121-138.
- Yapıcı, M. & Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 6(2), 204-212.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Nobel Yayıncılık.
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-41.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurtseven, R. (2003). *Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The role of teachers in the education system is fundamental, as they not only contribute to students' academic knowledge and skills but also play a crucial role in shaping their personalities. For teachers to achieve success in education, they must possess not only adequate subject knowledge but also professional expertise, democratic attitudes, and behaviors. It is essential to implement effective democracy education and establish an educational environment grounded in democratic principles.

Democracy education aims to prepare individuals for life in a democratic society by instilling democratic values and fostering attitudes of sharing, protection, and internalization of these values. Democratic education respects individual dignity and provides equal opportunities for personal development, regardless of gender, race, religion, or belief. A fundamental aspect of

democratic education is the active participation of individuals in decision-making processes that affect them. Students who engage in democratic decision-making within schools are more likely to apply these behaviors in other areas of life, ultimately adopting democracy as a way of living. In a democratic educational environment, the primary goal is to cultivate students who can express their thoughts and emotions freely, actively participate in discussions, and take responsibility for their learning. Thus, it is crucial to create democratic classroom settings that encourage high-level thinking, research, and problem-solving skills. This study aims to examine classroom teachers' perceptions of democratic behaviors and the factors influencing these behaviors from their perspective.

Method

This study employs a quantitative-descriptive survey design. Data were collected using the Teachers' Democratic Behaviors in Classroom Scale developed by Kesici et al. (2017). Additionally, an open-ended question was included in the survey, asking teachers to identify and rank the five most significant factors influencing their democratic behaviors in the classroom. Due to the COVID 19 Pandemic, data were collected from 191 teachers via Google Forms. Parametric tests were used to analyze the quantitative data, while frequency analysis was applied to the responses of the open-ended question, resulting in the identification of ten sub-themes based on the most frequently mentioned factors.

Findings

The study found that the mean score for teachers' democratic behaviors in the classroom was 4.585, corresponding to a level of 5, indicating that teachers perceive themselves as demonstrating democratic behaviors. The standard deviation of the scores was .591. The highest mean score (4.78) was observed for the item I determine the class president and vice-president through elections (item 16), while the lowest mean score (4.19) was recorded for the item I evaluate students' requests regarding the teaching of the lesson (item 10).

T-test analysis results showed that teachers' perceptions of democratic behavior in the classroom did not significantly differ based on gender ($t=1.49$, $p > .01$). Similarly, no statistically significant differences were found based on the type of educational institution from which the teachers graduated ($t=0.87$, $p > .01$). Furthermore, teachers' in-class democratic behavior scores did not exhibit statistically significant variations based on years of experience ($F=0.177$, $p > .01$).

Teachers identified several factors influencing their democratic behaviors in the classroom, including teachers' personality traits, student-related factors, professional competence, awareness of democracy, environmental factors, the value given to students, the education system and physical conditions, personal concerns, teacher characteristics, and past experiences.

Conclusion and Discussion

The findings of this study align with those of previous research, emphasizing that teachers generally exhibit high perceptions of democratic behavior in the classroom and play a pivotal role in fostering democratic awareness among students. A review of national and international literature reveals that prior studies have largely focused on democratic attitudes, classroom practices, demographic variables, student perceptions, and barriers to implementation. Research has consistently shown that teachers' democratic attitudes are generally high and correspond to their classroom behaviors.

This study found no significant differences in teachers' democratic behaviors based on demographic factors such as gender, years of service, or educational background. Previous

studies have reported mixed findings regarding the influence of demographic factors. For instance, some studies (Yurtseven, 2003; Güleç & Balçık, 2009; Baltacı & Aydın, 2019) suggest that female teachers exhibit more democratic attitudes, while others (Karaçalı-Taze & Aktın, 2019; Kesici et al., 2017) indicate that demographic variables do not significantly affect democratic behaviors.

The present study highlights several critical factors shaping teachers' democratic behaviors, with particular emphasis on personality traits and professional competence. Additionally, systemic factors, the physical environment, and broader societal influences were found to significantly impact democratic behaviors. The findings indicate that while teachers generally possess high democratic attitudes, these attitudes may not always be fully reflected in their practices. Although demographic factors can play a role, most research suggests that attributes such as gender and seniority do not significantly impact teachers' democratic behaviors. Moreover, school culture and environmental conditions also contribute to shaping democratic attitudes. Student engagement and the broader education system emerge as additional influential factors in the implementation of democratic educational practices.